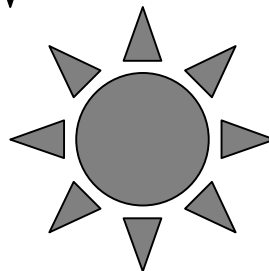
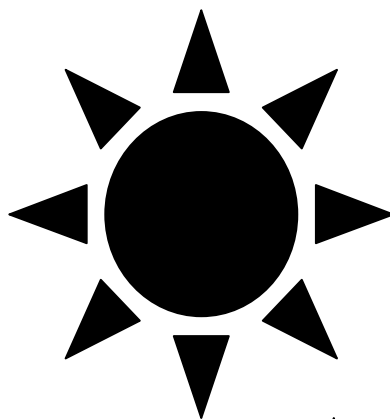

*Solen stiger
Hanens Fjedre suse
Dagværkets Mænd
Dont må øve*

(Fra Bjarkemål. Et nordisk
helteedigt fra ca. år 1000.

**TREDIE DANSKE
GESTALT
KONFERENCE**
17. marts 2007 i Århus

Det blev en succes! Læs
om gestalkonferencen og
jubilæet i tillægget, som er
reserveret til billeder,
referater og kommentarer.

**FOREDRAG
af Bent Falk**

22. november
*Gestaltterapi og præsters
arbejde med åndelig
vejledning*

Referat: Lise Winther- Jensen

Sjælesorg er ikke nød-
vendigvis noget med sorg
– det tyske Seelsorge
betyder omsorg for sjælen.
Det er præstens terapeu-
tiske arbejde med men-
nesker, der er kommet i
vanskeligheder med deres
liv og tro. Sjælesorg er
heller ikke forkyndelse,
for sjælesorg er dialogisk;

det er et parallelløb mellem terapeutisk og teologisk tilgang.

Tro og fænomenologi hænger udmærket sammen. En tro er nemlig ikke bare grebet ud af luften eller spekulationen. Al tro begynder med sanseerfaringer, som så bliver tolket. Vi tolker også al anden sansning, fordi sansning må tolkes, for at vi kan nå til mening (betydning). Vore værdier konfigurerer mængden af sansedata i forgrund og baggrund (eller: figur og grund).

Den fænomenologisk-eksistentielle dialog, som bidrager hertil, går fint hånd i hånd med teologien. Processen i sjælesorg og fænomenologisk eksistentiel terapi kan være den samme, der er ingen principiel forskel. Begge processer forholder sig til menneskers værdier, og hvordan de værdier kan sættes i værk i livet. I gestaltterapi stiller vi

spørgsmålene: 1) hvad vil du gerne have? 2) hvad kan du gøre for at få det? 3) hvad *vil* du gøre for at få det? Og de tre spørgsmål er også relevante i sjælesorg. Ingen terapi er upåvirket af terapeutens ideer om det gode liv. Gestaltterapeuten har ikke særlig mange aktier i, hvad den anden vælger at gøre, men har aktier i, at valget foretages, og at den konkrete virkelighed tages alvorligt.

Med de nævnte spørgsmål insisterer vi på den andens ansvar for sit liv. Vi antager, at det at træde i karakter er bedre end at leve i undskyldningen. Undersøgelsen af det konkrete er i forgrunden, men værdigrundlaget er i baggrunden.

Gudsforestillingen kan have med forholdet til forældrene og med livsangst at gøre – sjælesorg kan åbne for en alternativ fortælling. Med spørgsmål 3) foretages det eksisten-

tialistiske spring, idet undersøgelse bliver til valg. Spørgsmål 1) og 2) er den fænomenologiske undersøgelse.

Hvad er det, der konkret hjælper i sjælesorg? Det kan være en hjælp at være fænomenolog modsat bogstavtro fundamentalister, der læser uden at sætte i sammenhæng. ”Ringvrag” fra trosmæssige sammenhænge kan nogle gange hjælpes ved at lære at læse bibelen ordentligt; f.eks. udsagnet ”Du skal elske din næste som dig selv.” Kærlighed er ikke et følefenomen men et handlefenomen. At elske sig selv er at rumme det hele uden nødvendigvis at være begejstret for det hele.

Renhed og ensidighed er farlig, jvf. bibelens historie om uddrivelsen af den urene ånd – der så bare vendte tilbage med syv andre ånder, der var endnu værre. Fortrængning leder til besættelse; det, jeg ikke

vil eje, kommer til at eje mig. Ubrugte talenter bliver destruktive. Moral har ikke med tanker, ønsker og følelser at gøre, og det er ”spiritualhygiejne” at lade være at moralisere over dem.

Kristendommen er mange steder blevet forstået som en opskrift på at blive god nok og er dermed blevet neurotiserende. Men man kan ikke optjene kærlighed. I kærligheden får man noget for ingenting. Og hvornår har jeg brug for at modtage kærlighed? Når jeg *ikke* er god nok. Uanset hvad visse præster siger, er der ifølge Jesus (”Bjergprædiken” i Matthæusevangeliet) ingen særlig belønning for at være god og ingen særlig straf for at være ond. Gud lader solen skinne og regnen regne på gode såvel som onde. Kærligheden er en gave – og *det* er en befriende forståelse. Det vigtigste i livet kan jeg ikke optjene

mig ret til og derfor ikke få magt over.

Der var ganske mange spørgsmål efter Bents foredrag, f.eks. de nedestående, og svarene faldt i en del tilfælde i diskussion mellem flere:

Sp. Hvorfor vil gestaltterapeuter høre noget om sjælesorg?

Sv. Fordi al god terapi på et eller andet tidspunkt involverer værdigrundlaget og forholdet til tro.

Sp. Hvad med værdiorienteringen – gestaltterapi ift. kristendom?

Sv. Det, der tjener livet, er bredere end kristendommen.

Sp. Skelner du mellem tilgivelse og nåde?

Sv. Nej, nåde er kærlighed.

Sp. Og i gestalttermer?

Sv. Vi skelner mellem væren og gøren. At acceptere den andens væren er at møde den anden neutralt og uden moraliseringen. Det gør Jesus med alle dem,

han møder. Selv dem, han bliver vred på, moraliserer han ikke over.

Sp. Skyld kan vel ikke altid rummes? Jvf. selvmord i kriminalforsorgen. Hvordan formidle at det er værd at leve?

Sv. Når man flygter ind i døden er det ikke på grund af skylden men skammen. Tilgivelse fjerner ikke skyld, men genopretter forholdet på trods af skylden. Det nytter ikke at nedtone skylden. Det litterære eksempel er Raskolnikov – han slår et tilfældigt menneske ihjel for at bevise, at han kan hæve sig over enhver moral, og han finder ud af, at det eneste, der kan redde ham, er at han tager smerten og skylden på sig. Kærlighed er det modsatte af skam: ”Kom som du er!”

Sp. Hvad med vreden i bjergprædikenen – kan du give en ikke-neurotiserende udlægning?

Sv. Bjergprædikenens ord om, at den, der bliver vred på en anden, er lige så skyldig, som den, der slår ihjel, er en opfordring til selvransagelse ligesom fortællingen om steningen af en kvinde i Johannevangeliet ("Lad den rene kaste den første sten..."). Meningen er "Kend dig selv! Du er gjort af det samme stof som alle andre, og der er ingen religiøse øvelser, der fundamentalt kan ændre den menneskelige natur." Kristen teologi er narrativ.

Sp. Hvad er dit fremtidsperspektiv mht. et samfund, hvor der er meget lidt ånd og tro?

Sv. Jeg tror, det går fremad. Folk har altid forsøgt at få magt over magterne i stedet for at lade ånden fare, hvorhen den vil, så det er ikke noget nyt. Der er langt mindre polarisering mellem det åndelige og det materielle i samfundet, end da jeg blev

præsteviet for tredive år siden. At blive bedt om at tale om disse emner i dette forum ser jeg som et fremskridt.

Sp. Møder du ikke selvundertrykkelse hos ikke-kristne og ikke-kirke-lige?

Sv. Joda! Skyld og skam er over det hele og førkristent.

Sp. Det må *også* være sådan, at vi alle sammen har fortjent kærligheden, siden vi længes så meget?

Sv. Vi trænger til kærligheden og kender til forventningen derom, men vi kan ikke fortjene den. Fortjent kærlighed er prostitution.

Sp. Hvis man ikke vil anerkende valget, kommer man ingen vegne i terapi. Kan terapeuten opgive over for den manglende anerkendelse af valget?

Sv. Ja, det kan være det mest kreative at gøre. Vær dum, doven og dig selv!

TROUBLEMAKEREN

Af Ole Ry Nielsen

”A group needs conflict in order to understand itself” (Mindel s.86).

Det er ikke helt politisk korrekt at sætte etiketter på hinanden og udstikke diagnoser, og alligevel har vi i det skjulte vore systemer. Perls beskrev rolle- og spillaget i sin personlighedsmodel og havde sine yndlingsaversioner: Den hjælpeløse, dramadronningen, Lyse-slukkeren, Gibraltarklippen for at nævne nogle stykker. For at få lidt korrekthed med skal det påpeges, at jeg opfatter det som aspekter, som i et eller andet omfang kan genfindes i os alle. *It takes one to know one.*

I mit system indgår således *Troublemakeren*, i følge Websters ordbog, en person som bevidst eller ubevidst skaber forstyrrelse, uro eller besvær -

for mig som leder, kan jeg tilføje. I grupper forsøger jeg at være på forkant med situationen ved tidligt at spotte denne person og dermed minimere ubehagelige overraskelser. I denne sammenhæng ser jeg bort fra selvopfyldende profetier.

På gruppeniveau udfylder *troublemakeren* en vigtig funktion: Lederen testes. Er det en leder, der kan regnes med? Klarer han problemerne, når der opstår vanskeligheder? Det er selvfølgelig et særlig vigtigt spørgsmål i en ny gruppe, hvor tillid og tryghed er temaer i forgrunden.

Troublemakeren udfører således en funktion på gruppens vegne, når han/hun på en eller anden måde henvender sig til lederen. Resten af gruppen kan læne sig tilbage og afvente begivenhedernes gang. Løser lederen kon-

flikten tilfredsstillende, danner dette grundlag for den nødvendige arbejdsro, så gruppen kan fordybe sig i relevante emner.

Zinker har (i personlig kommunikation) fremhævet, at *troublemakeren* primært er en person, som er ikke-konfluent, dvs. ikke umiddelbart ønsker eller evner at være en del af en helhed. *Troublemakeren* kan have skepsis med sig fra tidligere, kombineret med en reaktion på aktuelle indtryk. Der kan ligge en bestemt personlighedsstruktur bag, hvor tryghed eller vished søges gennem udfordring og konfrontation. Eller det kan være en fobisk reaktion på konfluens. Diverse autoritetsproblematikker kan ligeledes være på spil.

Den anden type *troublemaker* er den psykotiske, som har sin egen, helt private virkelighedsopfat-

telse, og som derfor kan have svært ved at tilpasse sig et fællesskab. Den psykotiske kan skabe en hel del postyr, uden at det er rettet direkte mod lederen, men alligevel sætter lederens evner på prøve.

Den første type, den ikke-konfluente, er selvfølgelig langt den almindeligste.

Det er imidlertid ikke *troublemakeren's* personlighedsstruktur, som er det vigtige i denne sammenhæng. Det kan i en terapigruppe være genstand for individuelt arbejde. Det vigtige på gruppeniveau er den test af lederen, som pågår, og hvis resultat er vigtig for det videre forløb. På den måde er problemet altså ikke blot *troublemakerens* eller lederens, men hele gruppens. For taber lederen sit lederskab, vil det ramme alle. I overensstemmelse med feltteorien er der i en gruppe ikke

individuelle temaer, kun gruppetemaer. Hvad et gruppe medlem bringer op, vokser ud af gruppens grund og påvirker helheden.

Troublemakeren kan starte med at sende små prøveballoner op, f.eks. ”Findes der noget program for dagen?” At reagere på dette som en udfordring af lederen kan mange gange virke præmaturligt og som en overreaktion, som mange i gruppen ikke vil forstå. Senere kan det blive tydeligt, at ”noget er i gang”, noget som i gruppen og af lederen i første omgang registreres som en uspecifik utryghed eller spænding. Lederen vil måske venligt besvare *troublemakerens* tilsyneladende uskyldige henvendelser. Disse henvendelser kan være reaktioner på både form (rummets indretning, programmet, retningslinier, som lederen foreslår) og indhold (f.eks.

at komme med eksempler, hvis pointe er stik modsat det, lederen lige har fremført, af typen, ”Kan det modsatte ikke lige så godt siges ...”, etc.).

Situationen kan efterhånden tilspidse sig. At ignorere *troublemakeren* vil nu begynde at svække lederen og få denne til at fremstå som konfliktsky. En ”aikido”-teknik kan forsøges, hvor lederen glider af på direkte angreb på en måde, så *troublemakeren* efterhånden indser det nyttesløse i sit forehavende, og lederen således mere eller mindre elegant understreger, hvem der sætter dagsordenen. Undertiden er dette ikke nok, og en direkte konfrontation og styrkeprøve synes uundgåelig.

Idealet vil være at skabe en vinder-vinder-situation, hvor både leder, *troublemaker* og gruppe går styrkede og klogere ud af

situationen. For lederen vil det ofte indebære, at han må bevæge sig ud af sin bekvemmelighedszone og vise mere af sig selv, end det umiddelbart føles behageligt. På den måde kan konfrontationen få karakter af det, Daniel Stern kalder *moment of meeting*, dvs. en begivenhed der radikalt kan ændre ”den implicitte relationelle viden”, altså den usagte viden om, hvordan det er muligt at indgå i en relation. Andre gange bliver forløbet mindre ideelt. Øjeblikket kan – igen efter Stern – blive et *failed now moment* og dermed være potentielt destruktivt for gruppen. Gruppen kan splittes op i fraktioner for og imod lederen. I værste fald tager alle parti for den ene eller anden part, således at der bliver tale om en syndebukproblematik. Mest problematisk for gruppens stabilitet vil det være, hvis lederen bliver syndebukken. Der

vil stadig være mulighed for at tage ved lære af processen, men det er blevet sværere.

”Hvis lederen er god, vil der være et oprør”, påpeger *Hodges* (s.257). Den storm, der kan bryde løs omkring autoritet og afhængighed, formår mange grupper ikke – heller ikke terapigrupper at få udforsket og gennemarbejdet, hvilket vil hæmme gruppens vækst. *Hodges* beskriver lederens holdning i denne fase således: ”Lederen må styre med en fast retning, uden at deflektere eller forsvare sig eller bortforklare, men lytte. Han må kunne støtte de udtryk for vrede, skuffelse, krænkelser og svigt, der rettes mod ham, og hjælpe med at afklare, hvad temaerne er. Han må være fuldt nærværende og lade gruppen vide, at de har påvirket ham.” *Hodges* henviser til *Mindels* udtryk ”sitting in the fire”,

hvilket synes ret beskrivende.

Løser konfrontationen med *troublemakeren* sig på en tilfredsstillende måde, vil *troublemakeren* ikke sjældent vende 180 grader og blive en varm fortæller for gruppen.

”Harmony is a beautiful state, but is not nearly as powerful as awareness”, siger *Mindel* (s.42)

Det, lederen kan tilbyde, er sin opmærksomhed, og at tillade processen at udfolde sig, så gruppen kan vokse og bevæge sig videre til næste udviklingsstrin.

Der er i denne beskrivelse af *troublemakeren* fokuseret på en mere snæver, gruppedynamisk sammenhæng. Der er ikke set på rollen i dens politiske betydning, når autoritets-tro og konformitet udfordres. I den forbindelse læser jeg netop i dagens

avis en invitation fra Ungdomshuset på Nørrebro med parolen: *Troublemakers of the world – we bid you welcome*. Og skulle nogen føle sig isoleret og ensom i rollen, er det muligt at organisere sig fagligt i *International Troublemakers and Boat-Rockers Union* (se <http://labornotes.org/>).

Litteratur:

Hodges, C. *Creative processes in gestalt group*. I: Lobb, Amendt-Lyon. Creative license. The art of gestalt therapy. Wien: Springer-Verlag, 2003.

Mindell, A. *The leader as a martial artist*. San Francisco: Harper, 1992.

Stern, D, et al. *Non-interpretive mechanisms in psychoanalytic therapy*. The International Gestalt Journal, vol.

INDSIGT

"Indsigt" er en brevkasse, hvor der kan spørges om alt mellem gestalt-himmel-og-jord. Brevkasseredaktøren er Birgit Erichsen, som vil sørge for, at spørgsmålene besvares af en fagperson, med særlig viden om og interesse for det omtalte område.

Spørgsmålene skal sendes til Birgit på mail:
indsigt@postkasse.net

SPØRGSMÅL

af Ebbe Nielsen

Kære Brevkasse

Måske kunne jeg være heldig og få et par overvejelser eller ligefrem afklaring på følgende:

Skal vi nødvendigvis være så neutrale, når vi sidder med et par i en terapituation - se sagen fra den

ene og fra den anden side. Nej, mener jeg spontant. Ofte, men absolut ikke altid. Men forvirret, kan jeg nu alligevel være.

Hvad gør vi for eksempel i en situation, hvor den ene part (for eksempel og måske typisk kvinden) har det svært med, dels at den anden ikke lytter, dels at han samtidig snakker meget uden egentlig at svare på det, der bliver spurgt om? Og ved siden af dette oplever jeg selv fra min stol i terapien, at jeg finder den snakkende en anelse irriterende og undvigende i sin måde at svare mig på. Jeg synes heller ikke, at han lytter til mig og gider svare på mine spørgsmål. Bortset fra en relevant overvejelse om modoverføring, så må jeg jo konstatere, at jeg har det som kvinden - og altså reelt er på hendes part. Jeg kunne så forsøge

at indtage en neutral position og se sagen fra begge sider. Jeg kunne også være langt mere autentisk og på en mere eller mindre diplomatisk måde vise ham, at jeg lader mig påvirke af hans måde at kommunikere på. Jeg føler mest for denne måde. Samtidig kan jeg se risikoen ved, at jeg måske implicit allierer mig med den anden - i hvert fald hvad dette tema angår. På trods af en eventuel mere direkte konfrontation med den talende /irriterende skal det selvfølgelig ikke forhindre mig i at se sagen fra hans side (føler han sig ikke hørt og set - eller har han andre grunde til at tale, som han gør etc.) Gad vide, hvilke overvejelser I får ved at læse dette? Det ville interessere mig meget.

Med nysgerrige og venlige hilsner

Ebbe Nielsen

SVAR

af Hanne Hostrup

Kære Ebbe Nielsen.

Det er et godt tema, du tager op, for det er altid svært både at være autentisk i kontakten og samtidig bevare en god kontakt til klienten, især hvis klientens adfærd provokerer terapeuten på den ene eller anden måde. Og det er altid vanskeligt at undgå alliancer i parterapi.

Med fare for at virke pedantisk vil jeg begynde med at beskrive forskellen på *neutralitet* og på *bracketing*. Jeg kommer til det konkrete spørgsmål senere.

Neutralitet

Neutralitet i terapi er et psykoanalytisk begreb. Når det er vigtigt for psykoanalytikeren at opretholde det, der kaldes teknisk neutralitet, er det, fordi man i psykoanalysen betragter psyken som tre-

delt i: Det bevidste, det førbevidste og det ubevidste. Det psykiske ”indhold” deles ligeledes i Det Bevidste (tilgængeligt for bevidstheden), Det Førbevidste (det som kan huskes frem, men som ikke er aktuelt) og Det Ubevidste (det fortrængte, dvs. de angstbesatte og tabuiserede erindringer og ønsker). Målet for den psykoanalytiske behandling er for så vidt det samme som i Gestaltterapi nemlig, at klienten får kendskab til sig selv, sine ressourcer, sine begrænsninger og sin situation. Men i psykoanalysen mener man, at dette sker, når det ubevidste stof gøres bevidst. Den terapeutiske metode er at skabe en setting, der i sig selv nedbryder jeg’et kontrol. Det gør man dels ved at anbringe klienten i liggende stilling og sidde bagved ham/hende og dels ved at opmuntre til at associere frit. Når klien-

ten er uden direkte kontakt og samtidig i rum med en autoritet stiger angstniveauet, hvilket fremmer regressionen således, at Jeg’ets kontrol svækkes og det ubevidste stof ”sniger” sig igennem forsvaret i form af associationer/projektioner. Ved at være neutral (a blanc screen) stiller analytikeren sig til rådighed som projektionsskærm. Ideen er, at jo mindre kontaktfuld terapeuten er, jo mere vil klienten fylde tomrummet ud med sine egne projektioner. Og når terapeuten har dannet sig et indtryk af mønsteret i disse projektioner leveres en fortolkning, der sætter det projicerede materiale (det ubevidste indhold) i forbindelse med klientens livssituation.

I Gestaltterapi betragtes psyken ikke som en indre tredelt struktur. Begreberne bevidst, ubevidst, førbevidst er derfor ikke

relevante begreber i gestaltterapi. Allerede Perls forkastede dem som abstraktioner, men det er noget forvirrende, at vi stadig i daglig tale bruger ordet "ubevidst" i betydningen automatisk og uden refleksion.

I gestaltterapi betragtes psyken som en funktion af vores medfødte evne til at finde mening i kraft af organisering af sanseindtryk i figur-grund. Psyken opstår bogstaveligt talt uafbrudt i *mødet mellem organisme og verden*. Derfor er kontakt her-og-nu den udviklende faktor, og neutralitet anses ikke blot for anti-terapeutisk, men også for en umulighed. Mødet mellem organisme og verden sker, når et JEG udveksler informationer på alle niveauer med et DU. Men hvis dette møde skal medvirke til større awareness (hvilket er målet i gestaltterapi), er det vig-

tigt, at terapeuten er så autentisk som mulig. Det springende punkt er, hvad vi forstår ved at være "autentisk".

Bracketing

At være autentisk betyder meget enkelt, at man er ægte. At man hverken forstiller sig eller lyver. At man kan stå ved, hvad man er, gør og siger. Det betyder imidlertid IKKE, at man nødvendigvis siger alt, hvad man føler og tænker. Og her kommer det fænomenologiske begreb "bracketing" ind, (det kan oversættes med: at sætte til side eller sætte i parentes). Bracketing bliver ofte forvekslet med den psykoanalytiske neutralitet, men der er en verden til forskel.

Med bracketing menes, at terapeuten med vilje sætter sine fordomme, projektioner, vurderinger og hypoteser, osv. til side for at kunne være åben og nysgerrigt til stede sam-

men med klienten og dermed tage det, klienter siger og gør for pålydende. Terapeuten fortæller klienten, hvordan han/hun påvirkes i mødet, for at give klienten mulighed for at opdage, hvordan han eller hun virker på et andet menneske (som klienten ikke har en privat relation til).

Terapeutens tilbagemelding skal imidlertid være sådan, at klienten er i stand til at høre, mærke og tænke over den. Og det kan klienten ikke altid, hvis terapeuten ureflekteret siger alt, hvad han/hun føler og tænker - selvom det er sandt. Terapeuten er nødt til at sortere i sine svar således, at klienten kan tage imod tilbagemeldingen uden at skulle forsvare sig. Hvis mødet udformes som en kamp med angreb/forsvar kan klienten (og terapeuten) ikke lære nyt, og udvidelse af klientens kendskab til sig selv bliver ikke mulig.

For at kunne bevare kontakten og samtidig give et autentisk og nyttigt svar på klientens udspil, er terapeuten nødt til at være superopmærksom på sine indre reaktioner i sammenhæng med klientens kontaktfærd. Man kan sige, at terapeuten skal foretage en stadig fænomenologisk analyse, som gør det muligt at frasortere eventuelle krænkende svar fra, før han/hun meddeler sig til klienten. Denne proces kan ikke sammenlignes med at være neutral, for gestaltterapeuten viser sig, som han/hun er uden at dække sig ind under en terapeutfacade. Blot træffer hun *et valg* mellem sine mange mulige svar. Dette valg baseres på en høj grad af selvindsigt og viden om de forskellige kontaktforstyrrelsers fænomenologi.

Sorteringsprocessen har derfor ikke noget at gøre med at være neutral, men med at være professionel.

Dit eksempel

Det er ikke muligt at se en sag fra andre sider end din egen. Klienterne kan fortælle dig, hvordan det ser ud fra deres side.

Når du iagttager, hvad der sker med dine egne øjne, ser du, at klienten ignorerer dine spørgsmål og opfører sig som om det, du er og gør ingen rigtig interesse har for ham. Det er selvfølgelig krænkende og din irritation er en naturlig reaktion. Registreringen af sammenhængen mellem klientens adfærd og dine indre reaktioner er grundlag for en analyse af kontaktens fænomenologi. Du er heldigvis klar over, at hvis du leverer en spontan tilbagemelding (irritation) kan det tolkes som alliance med konen. Og det ønsker du naturligvis ikke. Denne analyse er nødvendig. Men spørgsmålet er så, hvordan du skal reagere terapeutisk nyttigt og autentisk uden at

ødelægge kontakten til manden???

Svaret er, at du kun kan give en terapeutisk nyttig tilbagemelding, hvis du har fundet ud af, *hvordan* og *hvorfor* manden afbryder en del af kontakten. Højest sandsynlig ved han det ikke selv, men kører på automatpilot.

Som du beskriver ham, er der al mulig grund til at tro, at han benytter sig af *deflektion*, når han føler sig trængt. Spørgsmålet er, hvordan du kan gøre ham opmærksom på dette, - og hvordan du kan få at vide af ham, hvad du (og konen) gør, som får ham til at føle sig trængt.

De fleste mennesker vil ikke foretage denne selv-ransagelse, men vil reagere spontant med irritation på en mere eller mindre voldsom måde. Din analyse vil forhindre dig i at reagere automatisk og dermed blive del af

parrets ”spil”, hvor hun sikkert reagerer som de fleste mennesker ved at blive mere og mere irriteret og følelsesmæssigt opbragt. En reaktion, der bekræfter en ”deflekter” i den lærdom, han har fået meget tidligt: ”Kontakt er skadelig og kærlighed er umulig”. En slags ”ingen forstår mig”-livsholdning.

Det er altid en meget vanskelig opgave at holde en ægte og nyttig kontakt med en sådan klient. Det kræver umådelig megen selvbeherskelse – eller rettere stor nysgerrighed.

Derfor kan du, som du selv fornemmer, ikke bare give frit løb for din irritation. Den vil han opfatte som et direkte angreb og måske forstærke sit for-svar eller forlade terapien.

Du må gribe til at være strengt fænomenologisk, dvs. at du må koncentrere dig om at fortælle ham det, I begge kan se og

høre og endvidere interessere dig for hans respons på dette faktum. Når du nøjes med faktuelle konstateringer, er du både autentisk og på sikker grund. Han kan nemlig ikke på nogen måde opfatte din udmelding som et angreb, hvis du indtager en ægte forskerholdning: *Du ser, hører og er nysgerrig.* Måske du kan starte med at sige noget i stil med: ”Jeg stillede et spørgsmål og lægger mærke til, at du ikke svarede. Jeg gad vide, om du hørte det”. Her deler du din iagttagelse og undren med ham – en iagttagelse, som måske ikke har været i forgrund for hans bevidsthed. Du åbner dermed en mulighed for ham til større awareness. Måske han ignorere dig igen, men så gentager du bare. Måske han svarer: ”Jeg hørte ikke, at du spurgte om noget”. Så gentager du spørgsmålet. Måske han svarer: ”Jeg

hørte det godt, men jeg havde ikke lyst til at svare". Nu får du mulighed for, at undersøge, hvordan det kan være. Du etablerer dermed en kontakt til ham, der viser ham, at du er interesseret i, hvem han er, og du slipper for at kritisere ham for, hvad han gør. Min pointe er, at du for at bevare kontakten med ham ikke har andre muligheder end hele tiden at konstatere det, der sker uden fordomme, uden vurderinger osv. og samtidig bevarer din nysgerrige åbenhed.

Når man arbejder med deflektion, kommer terapeutens evne til bracketing på en hård prøve. Klientens kone har ikke denne træning, og har sikkert forsøgt at bryde hans forsvar ved at brokke sig, græde, skælde ud el.lign. Men det er "peanuts" for en deflekter, som har årevis træning i at holde den slags "støj" ude af sit

system. Konen oplever nu, hvordan du og han etablerer en helt anden måde at tale sammen på. Hun opdager, hvis hun vil og kan, at der ikke er anden vej til mandens hjerte end at være interesseret i ham – som han er. Din opgave som parterapeut er derfor også at skærpe konens opmærksomhed overfor, hvordan hun aktiverer hans modstand og dermed skaber en forfærdelig situation for sig selv. F.eks. "Du er meget vred på ham og beklager dig over, at han ikke er kærlig osv. Får du hans kærlighed på den måde?". Du spørger hende med andre ord om, hun virkelig tror, at hendes kritik og skælden og gråd hjælper hende selv? Når du spørger til hendes egen konklusion (evne til refleksion) øger du hendes opmærksomhed dels overfor, hvilken (sart og nærtagende) mand hun har og dels overfor det

faktum, at man ikke kan lave andre end sig selv om). Når hun får indblik i sin egen andel i den dårlige kontakt, kan hun tage stilling til om hun vil fortsætte som før eller ændre sig. Spørgsmålet er selvfølgelig, om hun vil have ham, når hun tager til sig, at han ikke kommer i andre udgaver. Mon ikke den skjulte dagsorden har været, at lave ham om – en dagsorden som manden reagerer på ved at gøre sig ”døv” og ”død” i kontakten?

Det er den måde, du interesserer dig faktisk for det, der sker, der øger parternes awareness. Du viser dem, at de – ligesom dig - har *valget* mellem at køre på frihjul og få det værre og værre eller begynde at indrette sig på, hvem de er og hvem de er sammen med – eller forlade hinanden.

Jeg håber mine overvejelser kan give dig ideer. God fornøjelse.

Venlig hilsen
Hanne Hostrup
haho@email.dk

Litteratur:

Hanne Hostrup,
”*Tæft, Trit og Retning*”,
Hans Reitzels Forlag, 2004

SPØRGSMÅL

af Per Holm Knudsen

Håb og gestaltterapi?

Jeg har lige læst en interessant bog om gestaltterapi af Hanne Hostrup. Så vidt jeg har forstået hende og angiveligt gestaltterapien, så er nogle af fokusområderne i en sådan terapi dels mine oplevelser af en situation og de tilhørende følelser, tanker etc., dels her og nu, altså nutiden frem for frem- eller fortiden.

Hvordan stiller gestaltterapien sig så til et begreb som håbet? Jeg tænker for eksempel på en kræftsyg, der almindeligvis forsøger

både at finde og ikke mindst at bevare håbet, hvor mangesidet og paradoksalt dette begreb end er. Men håbet har jo afsæt i fremtiden - netop i håbet om, hvordan fremtiden vil være. Det fjerner jo fokus på tanker, følelser - oplevelser - her og nu. Så for lidt at gentage mig selv. Hvordan forholder man sig til håbet i gestaltterapien?

Er der en mere teoretisk person end mig, der vil svare på det?

De bedste hilsner

PER HOLM KNUDSEN
<http://www.psyx.dk>

SVAR

Af Bent Falk

Kære Per Holm Knudsen
 Det korte svar er, at håbet (det, at jeg håber) *er* i nutiden, selv om den

mulige *opfyldelse* er i fremtiden.

Lad os folde svaret lidt mere ud: I et gestaltterapeutisk forløb kan man fænomenologisk undersøge *hvad* klienten håber, *hvilke* data i nutiden (eller de forestillinger, der ganske vist har rod i fortiden, men som i form af erindringsbilleder kan være aktivt tilstede i nutiden), der underbygger håbet, og *hvordan* dette håb fungerer her og nu for den pågældende.

Fungerer håbet ansvarsforflygtigende og passiviserende ("waiting for Santa Claus")? Det vil være tilfældet, hvis en alvorligt syg undlader at gå til behandling, fordi han håber på et helbredelsesmirakel, eller hvis en arbejdsløs undlader at søge arbejde, fordi han håber at vinde i tipning.

Eller virker håbet tvært imod engagerende, fordi den håbende har data, der underbygger, at hun kan

være med til at forbedre sin øjeblikkelige situation og derfor tager ansvar for at gøre, hvad hun kan? Det vil gælde for en kræftsyg, der vælger at gennemgå en ubehagelig kemoterapi, fordi forskningen giver håb om, at den kan hjælpe, og fordi der er nogen eller noget i hendes liv, som gør, at hun gerne vil leve.

Har håbet karakter af en *forventning*, hvor man tror, livet (partneren) skylder en noget, sådan at det lægger op til bitterhed og fornærmethed, hvis forventningen ikke bliver opfyldt – der, hvor man ellers kunne nøjes med at være ked af det?

Eller har det mere karakter af et *ønske*, hvor man er åben for, at der kan ske noget godt, selv om man ikke fuldt ud er herre over, at det sker? Uden en sådan åbenhed for, at det måske bliver en god dag i dag, er det svært at komme ud af sengen om morgenen, og selv om

”hele dagen” ikke foreligger ”nu”, så foreligger min større eller mindre oplagthed ”nu” som et fænomenologisk faktum. Er håbet lavt, kan terapien undersøge, hvilke data jeg bygger min pessimisme på, hvordan jeg bærer mig ad med at forskrække mig selv med katastrofe-forventninger, som jeg alligevel ikke tager mig sammen og tænker til ende, og hvilke kilder til selvstøtte (support) jeg muligvis kunne øse af, hvis min pessimisme viser sig at være velbegrundet. Støtten frem for nogen er den *lyst*, der kan *drive det værk*, som det er at komme på benene, ud af døren osv.

Derfor er det også en misforståelse, når man herser med en patient eller patienten herser med sig selv for ikke at opgive håbet. Håbet er sekundært i forhold til ønsket (lysten), og det er en ekstra anstrengelse for den i

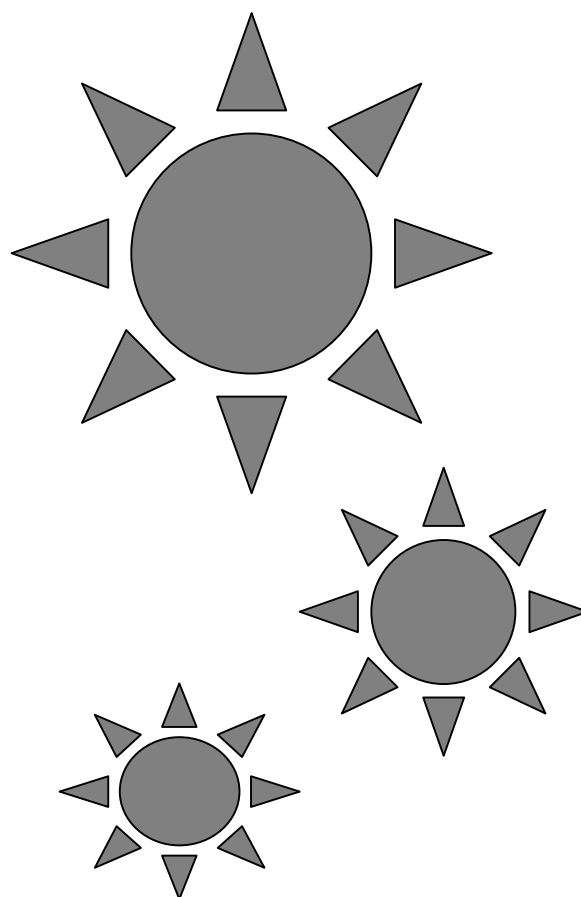
forvejen belastede, hvis han skal ligge der og håbe mere, end han gør. Det *tapper* ham for kræfter. Lysten kommer af sig selv, hvis der er noget, man har lyst *til*, og den er altid en *kilde* til kræfter. Det gælder selv der, hvor ønsket ikke kan opfyldes, sådan at lysten får skikkelse af sorg. I stedet for at sige: ”Nu må du ikke opgive håbet!” er det efter min mening god gestaltterapi at spørge: ”Hvad ville du ønske, du kunne få lige nu?”

Somme tider stiller jeg det lidt firkantet op på denne måde:

- Ønsker er altid af det gode (dvs. livsbefordrende).
- Forventninger er altid af det onde (dvs. gør ondt værre).
- Og håbet er midt imellem (dvs. ca. halvdelen af tiden er

det en forbandelse, hvor det ville være en fordel at blive ’håbløs’ i betydningen *løst fra håbet*).

Med venlig hilsen
Bent Falk
bentfalk@post6.dk

”THE CAPE COD MODEL”

18 DAGES INTENSIV TRÆNING

på Gestalt International Study Center, Cape Cod.

af Ruth Skovgaard

Efter at have deltaget i diverse workshops på GISC de sidste fem år, bl.a. fem gange i Advanced Supervision med Sonia Navis og Joseph Zinker som supervisorer, besluttede jeg mig efter mange opfordringer fra medkursister til at deltage i SmallSystems træningen. Jeg slap mange dage og mange penge løs og tog af sted.

Indlæringen

Sproget er almindeligvis ikke nogen barriere for mig, og dog, der er stor forskel på at konversere og at være terapeut på et andet sprog, ikke mindst når de øvrige deltagere er engelsksprogede. Vi arbej-

dede med egne problemstillinger og fastfrosne gestalter; og fordi mine begreber om mine fastfrosne gestalter har rødder i en dansksproget biografi, var alle mine associationer og erindringer undervejs på dansk. Så jeg måtte konstant oversætte den ene og den anden vej. De øvrige deltagere kunne afslappet jonglere med begreber og vendinger, og sommetider blev jeg lost, fordi deres indforståede konversation var slang med brug af ord, som ikke findes i litteraturen eller i det almindeligt tilgængelige ordforråd, men kun i det dagligt talte sprog. Visse ord og vendinger kan kun læres på stedet. Det at lære nyt på et fremmed sprog er i sig selv en spændende udfordring. Heldigvis var en del af de øvrige opmærksomme, meget rummelige og parate til at hjælpe med forståelsen.

Deltagerne

Vi var 26 deltagere og fem lærere. Deltagerne var trænede folk, psykologer, psykiatere, organisationsfolk som arbejder med organisationsudvikling og konfliktløsning. Nogle havde arbejdsfællesskab hjemme, bl.a. var der tre deltagere fra et institut i Mexico City, tre fra en organisationsvirksomhed i Toronto, to af samme slags fra Alabama, trænere fra Cleveland Institute, folk med forskellig faglig baggrund.

Faculty

Sonia Navis, som jeg tidligere har præsenteret her i bladet. Omkring 80 år gammel. Hun har været med fra starten. Hun har gået i terapi hos Frits Perls, og er den gennemgående energiske lærer på GISC. Hun brænder for gestaltterapiens udvikling, hun brænder for menneskene og for verden. Et gennemdejligt, kompetent

og kærligt menneske. Hun er primus motor i udviklingen af Small Systems, og har arbejdet med metoden i 30 år.

Joseph Melnick, som vi har haft fornøjelsen af at møde ved konferencen i marts 2007. Joseph er psykolog og er gennemgående lærer i GISC, lærer på Cleveland Institute, redaktør af Gestalt Review. Han har været del af lærerstaben på Small Systems i 25 år, og arbejder efter eget udsagn altid efter modellen i sin praksis som terapeut og coacher/konsulent i organisationer.

Penny Backmann, mangeårigt medlem af faculty, terapeut, psykolog og træner med privat praksis.

Carol Brockmon, mangeårig træner og privatpraktiserende psykolog.

Stuart Simons, nyere træner og privatpraktiserende psykolog

Programmets opbygning.

Programmet er bygget meget pædagogisk op. Hver dag var der morgensamling. Her er der plads til feedback på proces og teori samt spørgsmål. Spørgsmålene gav ofte anledning til at den, som stod for morgensamlingen kunne knytte teoretiske kommentarer til spørgsmålene. Efter dette blev der givet en kort lecture som indledning til dagens arbejde. Oftest var det Sonia, som startede dagens program.

Efter morgenforelæsningsen spredtes vi i træningsgrupper på seks med hver en lærer knyttet til den lille gruppe. Lærerne roterede hver dag, så hver gruppe mødte de enkelte medlemmer af faculty.

Gruppeprocessen.

Gruppeprocessen var systematisk bygget op således, at rollerne i gruppen

blev fordelt og de enkeltes temaer udviklede sig. Først fik vi en makker hver, en makker som vi på alle træningdagene havde som fast partner uanset hvilken rolle vi indtog i forløbet. Min makker var en af trænerne fra Cleveland Institute, og med hende delte jeg rollen som intervener, rollen som klient, rollen som observatør.

Vi afprøvede på skift hver dag alle roller og fik feedback fra læreren efter hver session. Det var meget intensiv træning. Formiddagene blev brugt på træning, om eftermiddagen var det en blanding af træning og teoretiske input om modellen. Vi fik teorier og referater af dokumenterede undersøgelser, hvis konklusion var, at positiv respons skaber udvikling, kritik og negativ respons skaber depressive stemninger. Vi fik teorierne og historien bag familierapiens udvikling,

vi fik oplæg om magt, og om strategi og intimitet.

I de første ni dages træning var der udelukkende fokus på parterapi. I anden træningsperiode på ni dage havde vi fokus på familieterapi og på gruppeudvikling i organisationer. Til forskel fra første periode hvor klienterne/parret var ligeværdige, arbejdede vi i anden periode med grupper med et hierarki, hvor hierarkiet var forældre eller ledere i organisationen.

I første træningsperiode tog vi udgangspunkt i relationen til vores makker, hvilket betød, at vi fik god tid til at udforske vores relation. Det betød i anden omgang, at vi kunne arbejde sammen på en særdeles godt grundlag. Vi prøvede relationen og makkerskabet af i de forskellige roller; i den professionelle rolle som terapeuter, i rollen som

observatører og selvfølgelig i "rollen" som klienter. Vi spillede i anden træningsperiode meningsfulde roller i familier, og tog her udgangspunkt i egne temaer fra vores tidligere eller nuværende familie, som vi havde lyst til at undersøge nærmere. Det var rollen som umulig teenager, som jaloux mor, som far i sorg over mors dødsfald, som alt dominerende og kritisk far, som genert lillesøster etc., vi valgte rollerne med udgangspunkt i egne fastfrosne gestalter.

Metoden.

Vi lærte systematisk at iagttage processen, lægge mærke til og indsamle data om det der foregår imellem parret, i familie eller gruppen, at se efter hvad de gør godt, hvilket betyder hvad de gør for at fremme kontakt og kommunikation, "look what they do, that they do well". Vi arbejdede syste-

matisk i første omgang på at give positiv feedback, give det tilbage til parret eller gruppen som vi så de gjorde godt. Vi fokuserede på at understøtte og udvikle kontakten, the intervention ” shall stick” som Joseph udtrykte det igen og igen. Vi gav dem det, Hanne Hostrup i sin bog ”Gestaltterapi” kalder støtte til selvstøtte.

Vi så kontaktabrydelserne, vi arbejdede med at undersøge omkostningerne ved systemets måde at kommunikere på. Vi afprøvede eksperimenter med afsæt i det parret, familien eller gruppen selv formulerede, at bevidstgøre deres forslag og tanker til et niveau, så vi hjalp dem at højne awareness. Vi foreslog dem at prøve nye kommunikationsformer, vi som terapeuter så kunne bringe dem videre i deres udviklingsproces. Vi fokuserede på at støtte hierarkiets

ressourcer; at understøtte og understrege hierarkiet betydning for derigennem at støtte gruppens proces.

Vi afsluttede hver dag i en procesgruppe med en af lærerne som procesleder, hvor grupperne var sammensat på tværs af træningsgrupperne. Vi fik herigennem mulighed for at få afsluttet ufærdige gestalter fra arbejdet i løbet af dagen, samt direkte at arbejde med de relationer som udviklede sig i procesgruppen. Det var meget værdifuldt at have sådan et pusterum.

Teorien

Teorien blev fremlagt i artikelform, forfatterne var medlemmer af faculty, f.eks. ”The Myth of Power” af Penny Backman og Sonia Navis, ”Connecting Strategic and Intimate Interactions” af Sonia Navis, Stephanie Backman og Edwin Navis. Joseph Melnick var ofte

den teoretiske primusmotor. Small Systems metoden er generelt beskrevet i Joseph Zinkers "In search of Good Form". Der var et tilbageblik på teoretikere som Perls, Haley, Ackermann, Bateson, Virginia Satir, etc.

Det var generelt meget betagende at være midt i gestaltterapiens historie, at møde terapeuter som har arbejdet sammen med gestaltterapiens fædre og mødre. Det er berusende at være i historiens værested.

Oplevelsen af kurset.

Det var spændende, besværligt, udfordrende, sjovt og meget lærerigt at deltage i Small systems træningen. Der gled en hel del lærdom ned på trods af sprogforstyrrelser. Jeg ville som vanligt have mest muligt med, og meldte mig bl.a. til et rollespil, hvor jeg som medlem af en arbejdsgruppe skulle planlægge et salgs-

fremstød i Italien. Vi ville sælge vand i Italien. Og jeg meldte mig som demonstrationsmodel i et par sceancer, naturligvis med min mands samtykke. Vi arbejdede med vores forhold på gulvet foran gruppen med Sonia og Joseph som terapeuter. Hvem siger nej til at få Sonia Navis og Joseph Melnick som terapeuter.

Jeg synes det er svært at lære et nyt system at kende. Med mine mange års træning, er det vanskeligt at tilsidesætte de gamle vaner for systematisk at lære en ny metode. Det føltes fremmed og meget svært udelukkende at give positiv feedback til klienterne. Jeg måtte lægge bånd på alt andet. Det kan føles noget sødladent og meget amerikansk udelukkende at give positiv feedback til klienterne. Men efterhånden som dagene gik blev det helt klart, hvilken effekt det

havde på parrene, familierne og grupperne.

Med positivt fokuseret feedback til klienterne oplevede vi alle en mærkbar effekt på vækst og fordybelse i relationerne mellem parret, familien eller gruppen. Når vi var kritisk affødte dette modstand og forvirring. Det var lærerigt at se, hvad der skete med klienterne i rollen som terapeuter, og det var spændende at mærke udviklingen efter terapeuternes interventioner i rollen som klient. Som dagene gik levede vi os helt ind i rollerne, og vi oplevede selv vækst og autentisk forandring. Efter få timer spillede vi ikke, vi var. Vi blev som dagene gik meget meget klogere på vores egne fastfrosne gestalter og tog ny indlæring med hjem i vores respektive familier.

Hjemme igen

Så kom jeg hjem, og hvad har jeg så taget med mig? Hvad er det specielle i denne form for træning? De teoretiske begreber og anvendelsen af dem er bekendte fra andre gestalt-sammenhænge, så stoffet er velkendt og anvendelsen også.

Alligevel har jeg lært rigtig meget på de atten dage. Det var godt at læne mig op ad systematikken; den langsomme træning; det at gøre en ting ad gangen, se effekten af interventionen, iagttage hvad parret eller gruppen stiller op med intervention inden næste intervention. Det var øjenåbnende og understøttende at se effekten, at se hvordan parret og gruppen fordybede og udforskede deres kontakt på baggrund af det feedback de fik. Vi blev trænet i at være specifikke og præcise og have tillid til, at klienterne selv finder

ressourcer til at fordybe kontakt og intimitet. Den enkeltes selvfølelse voksede, frem for at anklage og bekrige blev de nysgerrige på sig selv og hinanden. Virkemidlerne var tilsyneladende små og få, og effekten stor.

Jeg er kommet hjem med en signifikant ny sikkerhed i arbejdet med par, familier og grupper. Jeg glæder mig nu til at møde hvert par og hver gruppe, før kunne jeg godt frygte om jeg kunne være tilstrækkeligt værdifuld for dem.

Ofte er det at mødes med par eller grupper ensbetydende med at konflikterne hagler ned om ørerne, beskyldninger flyver gennem luften, sukkene bliver højere og højere, skilsmissen står lige om hjørnet, forflytningen af medarbejderen til en anden afdeling er på tale. Men nu efter at have lært

Small Systems metoden ser jeg de par jeg møder vokse, blive glade, få ny energi, få klarhed, og de ser hinanden i øjnene. I grupperne sker det samme.

To eksempler, før og nu

Jeg har i et par år arbejdet i en behandlingsinstitution som supervisor. Vi har berørt faglige problemer med beboere, og vi har arbejdet en del med trivselen på institutionen. Medarbejderne har haft mange konflikter og diskussioner, som har været med til at grave grøfter imellem dem. Jeg har flere gange været proceskonsulent på deres arbejde med mere eller mindre held. Sommetider har vi blot kunnet konstatere modsætningerne, men har ikke kunnet finde løsninger, den enkelte er kommet til orde og er blevet set og hørt, men systemet har over tid ikke forandret sig på en måde, så tilbagefald har kunnet

undgås, og det har gjort ondt.

Efter at have afsluttet Small Systems er det lykkedes at lave interventioner, som har styrket systemet på en måde, så de klarere har kunnet se fordelene ved at være forskellige, at se sig selv som ressourcepersoner og ikke om fiaskoer.

Forskellen har været at få fremkaldt systemet klarere. For eksempel har jeg understøttet og fremkaldt lederen, så det for medarbejderne er tydeligt, at hun sætter dagordenen for den linje, hun ønsker i organisationen. Hun er åben og lyttende, hun er forhandlingsvillig og i mødekommende, og hun sætter grænser og lægger en etisk linje for arbejdet.

Medarbejderne opfatter deres arbejde meget forskelligt. De ønsker både intimitet på deres arbejdsplads og mulighed for at

udveksle både faglige og personlige informationer med hinanden. De ønsker samtidig at finde frem til en strategisk linje, som de fælles kan følge, så de i enkelte situationer ved, hvad de skal gøre for at fremme vækst hos den enkelte beboer og forhindre, at beboerne destruerer sig selv og hinanden.

Ved at fremkalde forskellighederne og vægte dem ligeligt i samarbejdet, er det lykkedes at få dem til at se fordelene ved at være forskellige. Ved at anerkende den enkeltes særpræg og se ressourcen i dette, er det lykkedes at få de andre til se særpræget som en mulighed frem for en begrænsning. Udkommet af interventionen er mærkbar. Hver enkelt hviler nu mere i sig selv og er udviklingsorienteret, nysgerrig og åben for forandring. Stemningen mellem dem er afslappet og munter, hvor den tidligere

var fjendtlig og opgivende.

Et andet eksempel er et par kommer sammen til en konsultation. De har begge gået i terapi før, og nu skal de se på deres forhold. De lægger ud med, at de meget seriøst har overvejet skilsmisse. Både kvinden og manden mener, de er vokset fra hinanden, følelserne er blegnet og de står i vejen for hinandens videre udvikling. De får to parsessioner. Jeg lytter til dem og får dem til at se mulighederne og begrænsningerne i deres kommunikation. På hver deres måde vil de gerne fortælle den anden om sig selv, men de opdager, at deres måde at gøre det på afskærer dem fra kontakt. Jeg foreslår, at de uddyber enkelte måder at kommunikere på frem for andre. De tager feedbacket til sig.

De kommer til næste session og fortæller, at de

har det godt med hinanden, de er glade og er kommet tættere på hinanden på alle niveauer. De har brugt den intervention jeg gav dem, og de har arbejdet med at bevidstgøre og videreudvikle det de gør godt og luger i det der ødelægger kontakten imellem dem. Udviklingen fortsætter og uddybes, og vi afslutter kontakten.

Jeg kunne remse flere eksempler op, men det væsentlige budskab er, at jeg føler mig tryggere ved at mødes med par og grupper og er sikker på at jeg er i stand til at give dem brugbare tilbagemeldinger, som løsner de forkrampede samværs mønstre og giver frisk luft imellem dem. At de i mødet med mig bliver kloge på sig selv og den anden, og at de taler og agerer på mere tilfredsstillende måder.